

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ВИВЧЕННЯ ЦИФРОВОГО ФОЛЬКЛОРУ
ЯК ФЕНОМЕНУ КОМУНІКАЦІЇTHEORETICAL APPROACHES TO THE STUDY OF DIGITAL FOLKLORE
AS A COMMUNICATION PHENOMENON

Стаття присвячена одній з актуальних проблем розвитку сучасної колективної творчості та комунікації. В статті зроблено спробу дослідити та систематизувати наявний в дослідженнях вчених понятійний апарат з теми цифрового фольклору. Так, західні дослідники частіше використовують термін *internet folklore* або *digital folklore*, українські дослідники ж схильються до використання поняття *постфольклору*. Чи є ці терміни взаємозалежними? Що таке цифрова комунікація? Значення цифрового фольклору на мережевої комунікації для розвитку мовленнєвої компетентності учнів з порушеннями слуху, ось про що йде мова у нашому дослідженні.

На території України цифровий фольклор як новий феномен комунікації розглядається недавно. Інтернет дає можливість найшвидшого способу спілкування, що формує нові інтерактивні комунікації. Іншими словами, відбувається «підйом» комунікацій засобами традиційних культурних початківців. В інтернет-просторі створюються мережеві співтовариства зі своїми художніми смаками, уподобаннями, етичними нормами та правилами спілкування, соціальними механізмами, що будуються на єдності стилістики та культури. Одночасно з цим відбувається трансформація соціальності, мережевий формат посилює значимість комунікативних повідомлень, робить соціальні зв'язки більш гнучкими та мобільними.

Інтернет фольклор розглядається науковцями як феномен комунікації, що виник завдяки поєднанню художності, анонімності, варіативності цифровим технологіям.

Цифровому фольклору властива своя мережева лексика, яка охоплює фонетичний, лексичний, морфологічний та синтаксичні рівні мови.

Важливого значення для учнів з порушеннями слуху має візуальна складова цифрового фольклору.

Інтернет-фольклор має позитивний вплив на розвиток цифрової комунікації учнів з порушеннями слуху, мотивує їх до написання відгуків, коментарів, повідомлень, що покращує мовленнєву компетентність школярів.

Ключові слова: цифровий фольклор, інтернет-фольклор, постфольклор, цифрова комунікація, цифрова технологія.

The article is devoted to one of the urgent problems of the development of modern collective creativity and communication. The article attempts to investigate and systematize the conceptual apparatus available in the research of scientists on the topic of digital folklore. Thus, Western researchers more often use the term *internet folklore* or *digital folklore*, while Ukrainian researchers tend to use the concept of *post-folklore*. Are these terms interdependent? What is digital communication? The importance of digital folklore on network communication for the development of speech competence of students with hearing impairments, this is what our research is about.

On the territory of Ukraine, digital folklore has recently been considered as a new phenomenon of communication. The Internet enables the fastest way of communication, which creates new interactive communications. In other words, there is a "rise" of communications through the means of traditional cultural beginners. Network communities with their artistic tastes, preferences, ethical norms and rules of communication, social mechanisms built on the commonality of linguistic style and culture are created in the Internet space. At the same time, there is a transformation of sociality, the network format increases the importance of communicative messages, makes social connections more flexible and mobile.

Internet folklore is considered by scientists as a communication phenomenon that arose due to the combination of artistry, anonymity, and variability of digital technologies.

Digital folklore is characterized by its own network vocabulary, which covers the phonetic, lexical, morphological and syntactic levels of language.

The visual component of digital folklore is important for students with hearing impairments. Internet folklore has a positive effect on the development of digital communication of students with hearing impairments, motivates them to write reviews, comments, messages, which improves the speech competence of schoolchildren.

Key words: digital folklore, Internet folklore, post-folklore, digital communication, digital technology.

УДК 376.016-056.263

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.23>

Михайленко О.С.,

аспірантка кафедра сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М.Д. Ярмаченка Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. З стрімким розвитком цифрових технологій в умовах дистанційного навчання перед освітою постали нові питання, які потребують негайного вирішення, що значно ускладнено з початком повномасштабного вторгнення Росії. Учні більшості шкіл України, особливо прифронтових територій, змушені навчатися дистанційно і часто залишаються вдома сам на сам зі своїми гаджетами і інтернетом. Як вони це використовують? Як відбувається їх спілкування? Що вони

читають? Які сторінки відвідують? На це і більше запитань маємо відповісти ми, дорослі.

Так, середньостатистичний учень 5-9 класів, діти з порушеннями слуху не є виключенням, мають 2 і більше сторінки в соціальних мережах (Твіттер, Фейсбук, Інстаграм), а також спілкуються в групах Viber, Telegram. Деякі учні мають в 12 років 3-4 сторінки, які вони ховають від батьків. Всі мої учні ведуть Телеграм-канали, в яких викладають свою творчість і активно спілкуються з однолітками. Отже, підлітки з порушеннями слуху, як і всі тинейджери, зараз частіше спілкуються за допо-

могою цифрової комунікації, засобами цифрового фольклору в мережі Інтернет. Що ж таке цифровий фольклор? Які визначення цифрового фольклору використовують в сучасному українському мовознавстві?

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Інтернет-життя змінюються повсякчас. Все більше людей залучаються до різноманітних «онлайн»-спільнот [1]. Існує своєрідна культура спілкування, яка постійно розвивається як завдяки розширенню Інтернет-аудиторії, так і завдяки новим технічним можливостям. Вона також змінюється в залежності від типу спільноти, в якій проявляється. Ціннісне наповнення теж змінюється, адже воно напряму залежить від цінностей всієї сукупності Інтернет-користувачів. Стан розвитку досліджень інформатизації освіти України вивчають В. Биков, Запорожченко, О. Спирін, М. Шишкіна. Питання класифікації електронних освітніх ресурсів розкрито у працях Я. Глинського, Ю. Гуржія та В. Лапінського. Питанням оцінювання та якості електронних освітніх ресурсів і ресурсів навчального призначення займаються такі вітчизняні науковці як М. Жалдак, С. Литвінова, Н. Морзе, М. Шишкіна та ін. Професійну готовність використовувати електронні освітні ресурси, методологічні підходи, процеси та стандарти розробки електронних навчальних ресурсів у системі освіти досліджують О. Глазунова, Л. Гаврілова, Т. Коваль, А. Кудін, О. Семенов, Л. Тимчук, І. Хижняк та ін. [10]. Проблемою забезпечення навчального процесу початкової школи електронними освітніми ресурсами займаються Т. Пушкарьова, О. Мельник, О. Рибалко. Як одну з тенденцій розвитку сучасних моделей наукової комунікації учнів та освітян розглядає електронні ресурси Т. Ярошенко.

Питанню інформатизації освіти присвячено наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених В. Бикова, А. Гуржія, М. Жалдака, А. Коломієць, В. Лапінського, М. Лещенко, С. Литвинової, Н. Морзе, С. Савченка, С. Семерікова, О. Спірина, М. Шишкіної; К. Ала-Мутка (K. Ala-Mutka), А. Феррарі (A. Ferrari), К. Редекер (C. Redecker), Ю. Пуні (Y. Punie), С. Марш (C. Marsh), Л. А. Шиндлер (L. A. Schindler) та ін.

Упровадження цифрових технологій в освітній процес є предметом досліджень Л. Гаврілової, О. Глазунової, Л. Карташової, Л. Панченко, Л. Петухової, О. Співаковського, Л. Тимчук, Я. Топольник, І. Хижняк; П. Берстрорма (P. Bergstrom), В. Габарда Мендеса (V. Gabarda Méndez), С. Голдмана (S. Goldman), Л. Дарлінг-Хаммонда (L. Darling-Hammond), М. Зелізінського (M. Zielezinski) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сучасному етапі становлення інтернет-фольклору має тенденцію до відокремлення в окрему дисципліну і потребує розробки коректного понятійного апарату. Досі

існують проблеми у ототожненні понять цифровий фольклор, інтернет-фольклор, постфольклор, неофольклор. Постфольклор як мала літературна форма. Інтернет фольклор як феномен цифрової комунікації людей взагалі та учнів з порушеннями слуху зокрема.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У статті ми намагалися розглянути існуючі поняття з теми, окреслити їх значення: цифровий фольклор, як сучасну малу літературну форму та спосіб комунікації, та простежити становлення сучасних фольклорних термінів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фольклор – це вербальна творча система, що оснований на традиції. Згідно з періодизацією, розробленою Єлеазаром Мелетинським, Сергієм Неклюдовим та Оленою Новік, існує 4 етапи розвитку фольклору: архаїчний, класичний та постфольклорний та інтернетлор [13]. Перехід фольклору від одного етапу до іншого був поступовим, а зміни зумовлені розвитком цифрових технологій та змінами в суспільному житті народів.

Українська дослідниця Григоренко І. В. зазначає, що в європейській науковій традиції найбільш розповсюдженим є термін інтернет-фольклор і мережевий фольклор, рідше використовують термін віртуальний фольклор та інтернетлор. У США найбільш популярними термінами є internet folklore і netlore, а також computerlore, computer folklore, virtual folklore, cyberlore, e-Folklore, digital folklore [9].

В даний час велика кількість робіт у різних галузях знання – у філософії, антропології, соціології, культурології – присвячена вивченню інтернет-фольклору. Першим дослідником цієї малої літературної форми вважають американського вченого Дж. Дорста [4].

Відповідно до моделі комунікації Гарольда Лассвела процес комунікації здійснюється за наявності відправника інформації, одержувача її, самої інформації та каналу передачі. При цьому відправник кодує інформацію відповідно до використовуваного каналу, а одержувач повинен її декодувати, незважаючи на можливий шум у каналі комунікації. Говорячи про фольклорний тип комунікації, ми можемо запропонувати ризоматичну модель поширення інформації та створення особливого фону для комунікаційного обміну, який і забезпечує народність процесу. У такому разі створюється методологічна основа для відмежування фольклорного типу комунікації від нефольклорного.

Дослідники виділяють п'ять умов виникнення фольклорного типу комунікації:

- 1) усний характер інтеракцій;
- 2) принципова незначимість автора-першотворця артефакту, що отримує поширення;
- 3) наявність чітко вираженої і ясно усвідомленої всіма учасниками комунікації традиції, яка виявляється у правилах, жанрах, форматах,

формах комунікації, у тому числі вписування в традицію артефакту, що розповсюджується (фон комунікації);

4) відсутність інших регуляторів відбору фольклорних артефактів, крім колективного смаку та думки (або мінімізація інших форм відбору, таких як маніпуляція, лобювання, промоушн та ін);

5) пристосованість відібраних артефактів до свідомо неточної реплікації (варіювання-імпровізування), що закріплює фольклорне значення чергового артефакту Інтернет-комунікація (формат Web 2.0 у термінології Т. О'Рейлі) передбачає як головний архітектурний принцип підключення колективного розуму []. Колективність як суть комунікації такого типу дозволяє дослідникам розглядати комунікаційні майданчики 2.0. Контент створюється самими користувачами як потенційний субстрат комунікації фольклорного типу. Якщо ж говорити про такі форми майданчиків, як форуми, то ми бачимо відповідність принципу усності, хоча це виглядає дещо парадоксальним, адже всякий обмін думками йде письмово – у вигляді набраних на комп'ютері повідомлень, викладених у мережу.

Для найвідомішого американського дослідника фольклору Алана Дандеса folk – це будь-яка група, у якій є хоча б один принцип або фактор, що розділяється всіма [2, ст. 6].

Інтернет фольклор розглядається науковцями як феномен комунікації, що виник завдяки поєднанню художності, анонімності, варіативності цифровим технологіям.

Цифрові комунікації – це обмін повідомленнями у онлайн-середовищі із використанням цифрових технологій.

Цифрова технологія – технологія створення, передачі та збереження інформаційних повідомлень, що передбачає кодування їхнього змісту за допомогою цифр (найчастіше – нулів та одиниць).

Наголошено, що будь-яка технологія, що реалізується на комп'ютері та комп'ютерних пристроях, є цифровою: комп'ютерні програми й додатки, вебсторінки та вебсайти, комп'ютерні ігри, електронні соціальні мережі тощо.

Цифрова компетентність трактується як здатність ідентифікувати, розуміти, інтерпретувати, створювати, обмінюватися, поширювати інформаційні повідомлення на основі використання цифрових технологій у професійній діяльності.

Європейською комісією у 2006 році було оприлюднено дослідження «Цифрова компетентність на практиці: рамковий аналіз» («Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks»), у якому зазначено, що цифрова компетентність є здатністю впевнено, критично і творчо використовувати цифрові технології для досягнення цілей у галузі роботи, навчання, дозвілля, участі в житті суспільства. (Гринько В.О., 2021) [10].

Отже, одним із пріоритетних напрямів удосконалення освітнього процесу є розвиток у учнів з порушеннями слуху, починаючи з молодших класів і надалі цифрової компетентності.

Дандес зазначив, що такі технології, як телефони, радіоприймачі та комп'ютери, неймовірно прискорили поширення фольклору. У минулих поколіннях історії поширювалися за дні, тижні чи місяці. Тепер, завдяки потужності Інтернету, ті самі казки поширюються як цифрова пожежа [4].

За даними дослідників цифрового фольклору [6; 7; 8; 9] серед українських науковців домінує термін «постфольклор» або «інтернетлор».

Постфольклор – частина міського мистецтва слова, яка твориться за фольклорними схемами, але виходить за межі формального визначення фольклору [13]. Неймовірним чином Інтернет змінив спосіб спілкування людей один з одним. У минулі століття люди покладалися на усне спілкування, рукописні літери, наскальні малюнки, кам'яні таблички та телеграфні машини, щоб передати повідомлення та історії. Комп'ютери, супутники та мобільні телефони змінили все це. Текст, зображення та відео майже миттєво перетікають через Інтернет у будь-яку точку планети.

Ця фундаментальна зміна в спілкуванні змінює наші культури та традиції незліченною кількістю способів. Це також трансформує наш колективний фольклор. Фольклор має багато визначень, які змінюються залежно від того, кого ви запитуєте. Але Нью-Йоркське фольклорне товариство має одне з найбільш лаконічних. Товариство вказує, що фольклор складається з «культурних способів, за допомогою яких група підтримує та передає спільний спосіб життя» [4].

Неофольклор – це сукупність різних видів та форм анонімної масової ігрової писемної творчості суб'єктів комп'ютерної комунікації у просторі мережі Інтернет.

Інтернетлор – словесна творчість, що побутує у мережі. Саме інтернет-творчість стверджує зміни в людській творчості, актуалізовані переходом спочатку від слова колективного, артикуляційно-акустичного до слова індивідуального, візуально-друкованого, переходячи потім знову до слова колективного, жестово-візуального та рукотворного. Віртуальна словесність пропонує сьогодні нові, оригінальні методи організації слова та тексту.

Як і в традиційній культурі, вербальне завжди підкріплюється візуальним: в обряді, жесті, костюмі. В Інтернет-фольклорі це: знакові способи передачі інтонації, емоції, тим па висловлювання, що наповнює письмовий текст живий інтонацією і дозволяє дослідникам позначити його як «усно-письмовий текст», як «спонтанне мовлення».

Потрапляючи до Мережі у письмовій формі, такий текст сприймається як переданий з «уст в уста» [4]. Інтернет-фольклор сьогодні пред-

ставлений різноманітними жанро-стилістичними напрямками та течіями: есе, щоденники, жанр листа у гостьових книгах.

У своєму дослідженні ми використовуємо термін «цифровий фольклор» (digital folklore), як відповідник інтернет-фольклору, що пов'язано з «цифровою комунікацією» та цифровою освітою сучасних учнів, що змушені навчатися в умовах дистанційного навчання (епідемії, військове вторгнення).

Інтернет фольклор має тенденцію до відокремлення від фольклористики в окрему дисципліну [9].

В умовах прийняття нового Закону України «Про Освіту» та Концепції нової української школи, впровадження та використання цифрових освітніх ресурсів в навчальних практиках стає однією з нагальних потреб освітнього процесу, оскільки саме ефективне застосування інноваційних технологій є однією з умов модернізації системи української освіти.

Провідні вітчизняні науковці відзначають, що для сучасної системи освіти України характерним є недостатній рівень впровадження цифрових освітніх ресурсів у навчальний процес та пропонують ознайомлення із сучасними засобами навчання вчителям.

Висновки. Отже, важливими завданнями школи є розвивати цифрову компетентність учня, при цьому навчити критичному сприйняттю будь-яких медіатекстів. Сучасний учень, який значну частину часу перебуває в соціальних мережах, має серйозно ставитися до інформації, що споживається. Швидке розповсюдження цифрових творів, їх актуальність часу, мала форма, відсутність необхідності друку на інформаційних просторах інтернету суттєво впливає на функціонування новітнього українського фольклору в різноманітних жанрових формах, що має позитивний вплив на розвиток мовлення, мислення та медіаграмотності. Цифровому фольклору властива своя мережева лексика, яка охоплює фонетичний, лексичний, морфологічний та синтаксичні рівні мови.

Важливого значення для учнів з порушеннями слуху має візуальна складова цифрового фольклору. За допомогою засобів цифрових технологій текст за лічені хвилини можна перетворити з друкованого на візуальний (фотоколаж, мнемотаблиці, анімації, відео, презентації, квести, геймерізація). Аудіоформат інтернет-фольклорних творів дозволяє вдало використовувати його для розви-

тку слухового сприймання учнів з порушеннями слуху. Сучасні підлітки є активними користувачами соціальних мереж. Із задоволенням пишуть повідомлення одне одному з використанням засобів цифрового фольклору. Так відбувається швидкий розвиток цифрової комунікації, а з ним і формування мовленнєвої компетентності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Adam N. Joinson, Katelyn McKenna, Tom Postmes, Ulf-Dietrich Reips New York : Oxford University Press, 2007. 508 p.
2. Dundes A. Interpreting Folklore. Bloomington: Indiana Univ. Press, 1980.
3. Leavitt A., Clark J. Upvoting Hurricane Sandy: Event-Based News Production Processes on a Social News Site. ACM CHI Conference on Human Factors in Computing Systems. 2014. URL: http://alexleavitt.com/papers/2014CHI_LeavittClark_UpvotingHurricaneSandy_NewsProductionReddit.pdf.
4. Nathan Chandler How Internet Folklore Works. URL: <https://computer.howstuffworks.com/internet/basics/internet-folklore.htm>
5. Russell F. Newslore: Contemporary Folklore on the Internet. Jackson: Institute of Press of Mississipi, 2011.
6. Бережний В. Жанрова специфіка анекдоту і постфольклор. *Літературознавство. Фольклористика. Культурологія*. 2015. Вип. 18-20. С. 32-41.
7. Висоцька О. Споживання масмедіа в контексті цінностей постмодерну. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. Вип. 2. С. 68-76.
8. Воловенко І., Григоренко І. Метамова рефлексія мережевих текстів. *Intercultural Communication*. 2018. Вип. 1(4). С. 57-69.
9. Григоренко І.В. Інтернет-фольклор: основні теоретичні підходи до визначення поняття. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28647/Hryhorenko_70-72.pdf
10. Гринько В. О. Теоретичні і методичні засади проектування цифрових освітніх технологій у навчанні майбутніх вчителів початкової школи. 2021. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7325/1/Grinko.pdf>
11. Денисюк Ж. Постфольклор у парадигмі постмодерну: до постановки проблеми. *Культура і сучасність*. 2017. Вип. 1. С. 3-8.
12. Лисюк Н. Специфіка постфольклору України. *Літературознавчі студії*. Вип. 40(2). 2013. С. 9-14.
13. Неклюдов С. FAQ: Постфольклор. Сергей Неклюдов. URL: <https://postnauka.ru/faq/11073>.
14. О'Рейли Т. Что такое Веб 2.0. Компьютерра. 2005. Сентябрь. URL: <http://old.computerra.ru/think/234100/>.